

Grażyna Voss

Wyższa Szkoła Bankowa w Toruniu

ZESTAWIENIE ZMIAN W KAPITALE WŁASNYM

Streszczenie: Zestawienie zmian w skonsolidowanym kapitale własnym sporządzane jest przez grupy kapitałowe na podstawie obowiązujących regulacji prawnych. Pomimo dynamiki zmian na rynku światowym, polskie przepisy nie wprowadziły zmian w treści i w sposobie informowania inwestorów o zmianach w kapitałach własnych. Prezentacja zestawienia odzwierciedla tytuły i kierunki zmian, prezentując je w ujednoliconej formie jako odrębny element sprawozdania, którego wzór znajduje się w ustawie.

Słowa kluczowe: zestawienie zmian w kapitale własnym, tytuły zmian w kapitałach, sprawozdawczość finansowa.

1. Wstęp

Dynamika zmian otaczających nas warunków dostarcza codziennie ogromnych ilości informacji, których użyteczność dla określonych podmiotów jest zróżnicowana i zależy od wielu czynników. Terminowo dostarczona oraz rzetelna i kompletna informacja może być wykorzystywana w podejmowaniu decyzji przez wszystkich zainteresowanych. Aby tak się stało, użytkownicy informacji muszą umieć prawidłowo odczytać i zinterpretować uzyskane wiadomości, gdyż tworzą one wiedzę odzwierciedlającą wszystkie procesy i zdarzenia zachodzące w otoczeniu. 9 listopada 2000 r. uchwalona została ustawa o zmianie ustawy o rachunkowości [Ustawa o rachunkowości...], która wprowadziła nowy element sprawozdania finansowego – zestawienie zmian w kapitale (funduszu) własnym. Zestawienie to pozwala na odzwierciedlenie sytuacji majątkowej i uzyskanie nowych informacji dotyczących dynamiki zmian w kapitałach własnych wykorzystanych w zarządzaniu jednostką, a także przez użytkowników zewnętrznych. Dane zawarte w tym zestawieniu pozwolą określić rolę kapitału własnego w samofinansowaniu działalności przedsiębiorstwa oraz rentowność zainwestowanych kapitałów.

Skonsolidowane sprawozdania sporządza jednostka dominująca na podstawie sprawozdań poszczególnych jednostek należących do grupy kapitałowej. Zasady sporządzania są podobne jak w wypadku sprawozdania finansowego dla indywidualnych jednostek. Sprawozdania finansowe koncentrują się przede wszystkim na rezultatach podjętych wcześniej decyzji, chociaż ich przygotowanie wymaga niewąt-

pliwie dokonania przez kierownictwo osądów na temat przyszłości. Badanie zmian w kapitale własnym na początek i na koniec okresu obrachunkowego pozwoli na oszacowanie przyrostu lub spadku aktywów netto jednostki, jej zasobności w ciągu roku. Ogólna zmiana stanu kapitału odpowiada łącznym zyskom i stratom wygenerowanym w wyniku prowadzonej działalności. Zestawienie zmian w kapitale własnym jest niewątpliwie potrzebnym elementem sprawozdania finansowego, jednak dopiero przyszłość pokaże, na ile zawarte w nim informacje będą wykorzystywane przez poszczególne grupy użytkowników.

Konsolidowanie sprawozdań finansowych jest procesem złożonym, szczególnie na gruncie polskim, gdyż na jego złożoność wpływa stosunkowo krótki okres praktycznych zastosowań procedur konsolidacyjnych oraz ciągle niedostrzegane znaczenie i możliwości wykorzystania skonsolidowanych sprawozdań finansowych w podejmowaniu decyzji gospodarczych. Postępujący rozwój rynku kapitałowego w Polsce oraz coraz liczniejsze tworzenie się grup kapitałowych wymusza na użytkownikach sprawozdań finansowych ciągle poszerzanie i aktualizację wiedzy. Dlatego problematyka związana z prezentacją kapitałów własnych nabiera coraz większego znaczenia.

2. Zasady prezentacji kapitałów własnych w sprawozdaniu finansowym

Informacje dotyczące prezentacji kapitałów własnych różnią się między sobą podejściem i zakresem zawartych informacji. Na świecie można wyróżnić cztery warianty prezentacji kapitałów własnych sporządzanych w praktyce jako [Gmytrasiewicz, Karmańska 2002, s. 638]:

- sprawozdanie z kapitału własnego,
- sprawozdanie z zysków zatrzymanych,
- sprawozdanie z wyników i zatrzymanych zysków,
- zestawienie zmian w kapitale własnym.

Sprawozdanie z kapitału własnego może zostać przedstawione jako odrębny element sprawozdania finansowego, prezentując wartość poszczególnych pozycji kapitału wraz z ich dokładniejszym opisem. Sprawozdanie to zgodnie z amerykańskimi standardami (GAAP) może również stanowić integralną część bilansu, odpowiednio rozbudowaną o dodatkowe informacje dotyczące kapitału własnego. Jednostki zazwyczaj nie korzystają z tej formy prezentacji informacji.

Sprawozdanie z zysków zatrzymanych zawiera informację dotyczącą zwiększenia lub ulepszenia praw właścicieli z tytułu uzyskanych wyników działalności przedsiębiorstwa.

Sprawozdanie z wyniku i zatrzymanego zysku stanowi połączenie rachunku zysków i strat oraz sprawozdania z zysków zatrzymanych i związane jest ściśle z kapitałami wypracowanymi przez jednostkę gospodarczą.

Zestawienie zmian w kapitale własnym zawiera informacje dotyczące [MSSF 2007, s. 430]:

- wyniku finansowego netto za dany okres,
- szczegółowych pozycji przychodów lub kosztów za okres, który zgodnie z wymogami innych standardów lub interpretacji ujmuje się bezpośrednio w kapitale własnym, oraz sumy takich pozycji,
- całkowitych przychodów i kosztów za okres, pokazujących oddzielne całkowite kwoty przypadające udziałowcom jednostki dominującej oraz udziałom mniejszości oraz
- dla każdego składnika kapitału własnego wpływu zmian zasad rachunkowości i korekt błędów, dokonanych zgodnie z MSR 8.

Jednostka prezentuje również albo w zestawieniu zmian w kapitale własnym, albo w informacji dodatkowej:

- kwoty transakcji z udziałowcami, działającymi w ramach uprawnień właścicieli, wykazując oddzielne kwoty im wypłacone,
- saldo zysków zatrzymanych na początek okresu i na dzień bilansowy i zmiany w ciągu okresu oraz
- uzgodnienie wartości bilansowej każdej kategorii wniesionego kapitału własnego oraz wszystkich pozostałych kapitałów na początek i na koniec okresu, wraz z oddzielnymi ujawnieniami każdej zmiany.

Zmiany w kapitale własnym jednostki pomiędzy dwoma dniami bilansowymi odzwierciedlają przyrost lub spadek jej aktywów netto w ciągu okresu. Z wyjątkiem zmian wynikających z transakcji przeprowadzonych z udziałowcami, działającymi w ramach uprawnień właścicielami oraz kosztów związanych bezpośrednio z takimi transakcjami ogólna zmiana stanu kapitału własnego w trakcie okresu odpowiada łącznej kwocie przychodów i kosztów, włączając w to zyski i straty wygenerowane z tytułu działalności gospodarczej jednostki w tym okresie.

W Polsce przedsiębiorstwa prezentują zmiany w kapitale własnym na podstawie wzoru tego elementu sprawozdania znajdującego się w załączniku nr 1 ustawy o rachunkowości.

Układ i treść zmian w kapitałach własnych prezentowane na bazie ustawy o rachunkowości, MSR 1 czy amerykańskich standardów dalekie są od harmonizacji rachunkowości w ujęciu światowym.

3. Ocena użyteczności zestawienia zmian w skonsolidowanym kapitale własnym

Zestawienie zmian w skonsolidowanym kapitale własnym jest najmłodszym elementem sprawozdania finansowego i w większości polskich jednostek gospodarczych sporządzane jest od kilku lat. Zestawienie to przedstawia dynamikę zmian, jakie następowały w poprzednim okresie obrachunkowym w skonsolidowanym kapitale własnym w grupie kapitałowej. Powstaje ono na bazie zestawień sporządza-

nych przez jednostkę dominującą, zależną, współzależną i stowarzyszoną, stanowiąc wtórne źródło informacji, które jest równocześnie uzupełnieniem informacji zawartych w skonsolidowanym bilansie.

Badania ankietowe przeprowadzone na przełomie 2004 i 2005 r. wśród dyrektorów do spraw ekonomiczno-finansowych oraz biegłych rewidentów pozwalają na wskazanie najważniejszych użytkowników skonsolidowanych sprawozdań finansowych oraz obszarów, w których zaprezentowane informacje w zestawieniu zmian w skonsolidowanym kapitale własnym są najczęściej wykorzystywane.

Do najczęściej wymienianych użytkowników skonsolidowanych sprawozdań zalicza się:

- zarząd jednostki dominującej,
- banki udzielające kredytu jednostce dominującej,
- akcjonariuszy jednostki dominującej,
- potencjalnych inwestorów.

Tabela 1. Najważniejsi użytkownicy zestawienia zmian w skonsolidowanym kapitale własnym

Lp.	W opinii pracowników służb finansowo-księgowych	W opinii biegłych rewidentów
1	Menedżerowie zarządzający jednostkami wchodzącymi w skład grupy kapitałowej	Menedżerowie zarządzający grupą kapitałową
2	Kontrahenci jednostki dominującej	Potencjalni inwestorzy
3	Zarząd jednostki dominującej	Zarządy spółek wchodzących w skład grupy
4	Banki udzielające kredytu jednostce dominującej	Udziałowcy/akcjonariusze jednostki dominującej
5	Banki udzielające kredytu jednostce podporządkowanej	Banki udzielające kredytu jednostce podporządkowanej
6	Kontrahenci grupy kapitałowej	Zarząd jednostki dominującej
7	Udziałowcy/akcjonariusze jednostki dominującej	Banki udzielające kredytu jednostce dominującej
8	Udziałowcy/akcjonariusze jednostek wchodzących w skład grupy	Udziałowcy/akcjonariusze jednostek wchodzących w skład grupy
9	Potencjalni inwestorzy	Menedżerowie zarządzający jednostkami wchodzącymi w skład grupy kapitałowej
10	Zarządy jednostek wchodzących w skład grupy	Spółeczeństwo lokalne

Źródło: opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań.

Uporządkowanie nastąpiło w skali od 1 do 10, przy czym za najważniejszych uznano użytkowników wymienionych jako pozycja 1.

Według tych samych kryteriów oceny biegli rewidenci inaczej uporządkowali użytkowników według stopnia zapotrzebowania na informacje zawarte w skonsoli-

dowanym kapitale własnym. Obie grupy respondentów wskazywały również obszary, w których użytkownicy mogą wykorzystać dane zawarte w zestawieniu zmian w skonsolidowanym kapitale własnym. Kolejność tych obszarów zaprezentowano w tab. 2.

Tabela 2. Najważniejsze obszary wykorzystania informacji zawartych w zestawieniu zmian w skonsolidowanym kapitale własnym

Lp.	W opinii pracowników służb finansowo-księgowych	W opinii biegłych rewidentów
1	Określenie bieżącej wartości firmy	Określenie bieżącej wartości firmy
2	Analiza dynamiki zmian aktywów netto	Wpływ wyniku finansowego na wartość kapitałów własnych
3	Analiza sytuacji majątkowej i zdolności kredytowej	Analiza wielkości uzyskanych przychodów i poniesionych kosztów wpływających bezpośrednio na kapitał własny
4	Wpływ wyniku finansowego na wartość kapitałów własnych	Ustalenie bieżącej wartości posiadanych udziałów
5	Aktualizacja wyceny składników majątkowych	Polityka wypłat dywidend i jej wpływ na wartość firmy
6	Polityka wypłat dywidend i jej wpływ na wartość firmy	Analiza dynamiki zmian aktywów netto
7	Podjęcie decyzji strategicznych przez potencjalnych inwestorów	Analiza sytuacji majątkowej i zdolności kredytowej
8	Analiza wielkości uzyskanych przychodów i poniesionych kosztów wpływających bezpośrednio na kapitał własny	Aktualizacja wyceny składników majątkowych
9	Ustalenie bieżącej wartości posiadanych udziałów	Budowa strategii rozwoju przez zarząd spółki dominującej
10	Budowa strategii rozwoju przez zarząd spółki dominującej	Podjęcie decyzji strategicznych przez potencjalnych inwestorów

Źródło: opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań.

Wymienione przez respondentów obszary w sposób pośredni dostarczają użytkownikom informacji o zmianach w aktywach netto, a przede wszystkim zaspokajają potrzeby informacyjne niezbędne do analizy dla:

- akcjonariuszy, których interesuje wartość osiągniętego zysku, opłacalność zaangażowanego kapitału i wysokość dywidend,
- wierzycieli zainteresowanych oceną płynności finansowej przedsiębiorstwa i jego wypłacalności,
- banków koncentrujących swoją uwagę przede wszystkim na zdolności kredytowej przedsiębiorstwa i jej zabezpieczeniu.

Wskazane obszary stanowią cenne źródło informacji o ewolucji prawa własności, sygnalizując jednocześnie preferencje inwestycyjne właścicieli jednostki gospodarczej. Wskazane obszary pozwolą przede wszystkim określić, jaka wartość posiadanego majątku przypada na jedną akcję oraz jak zmienia się sytuacja majątkowa w poszczególnych latach.

4. Podsumowanie

Zestawienie zmian w skonsolidowanym kapitale własnym, pomimo licznych zabiegów z zakresu standaryzacji i harmonizacji rachunkowości, stanowi ten element sprawozdania finansowego, dla którego różnorodność form prezentacji oraz zakres tematyczny prezentowanych informacji stanowi wiele możliwości, co utrudnia dokonywanie porównań pomiędzy podmiotami gospodarczymi przez użytkowników zewnętrznych, a często wręcz nie daje takiej możliwości. Również w opinii zarówno pracowników działów finansowo-księgowych, jak i biegłych rewidentów nie ma zgody co do wartości informacyjnej tego elementu skonsolidowanego sprawozdania, jak również obszarów, w jakich dostarczone przez ten element informacje mogą być użyteczne przy podejmowaniu decyzji. Ponadto zmieniające się w gospodarce realia, szczególnie związane z globalizacją gospodarki, mogą stanowić istotny zwrot w ocenie użyteczności informacji na temat kapitałów własnych, szczególnie w czasach kryzysu gospodarczego zarówno na rynkach finansowych, jak i innych obszarach gospodarczych.

Literatura

- Gmytrasiewicz M., Karmańska A., *Rachunkowość finansowa*, Difin, Warszawa 2002.
MSSF, International Accounting Standards Board, Stowarzyszenie Księgowych w Polsce, 2007.
Ustawa z dnia 18 grudnia 2000 r. o rachunkowości, DzU 2000, nr 113, poz. 1186.

COMPOSITION OF CHANGES IN CONSOLIDATED OWN CAPITAL

Summary: The composition of changes in consolidated own capital is prepared by capital groups based on valid law regulations. In spite of dynamics of changes on the world market, Polish rules has not introduced changes in the content and the way of informing the investors on own capital. The presentation of composition shows the titles and the directions of changes showing them in a standardized form, as a separate element of reporting which model can be found in the act.

Keywords: changes comparison in equity, changes classification of equity, financial reporting.